Jednoty českých Raiffeisenských organisací.

JUDr. Karel Polák.

Úžasnou téměř rychlostí rozvíjející se česká organisace raiffeisenská v Čechách, na Moravě i ve Slezsku, zejména pokud běží o spořitelní a záložní spolky, v posledním období vyvrcholila v mohutnou organisaci vyššího řádu.

Zvláštní poměry v Čechách, na Moravě i ve Slezsku nedaly vzniknouti v tomto směru organisaci úplně jednotné, která by ovšem z důvodů i hospodářských i organisačních nejlépe se doporučovala a mohla by se snad opírati o organisaci krajskou, nýbrž vynesly organisace jednotní podle jednotlivých zemí. Organisace čistě zemská vznikla však jenom v království Českém, kde působí Ústřední jednota českých hospodářských společenstev v království Českém, zapsané společenstvo s ručením omezeným.

Poněkud jinak a jistě ne na prospěch věci vyvinuly se poměry na Moravě a ve Slezsku.

V Brně existuje Ústřední jednota českých hospodářských společenstev úvěrních pro Moravu a Slezsko, zapsané společenstvo s ručením omezeným, a Svaz českých hospodářských společenstev v markrabství Moravském, zapsané společenstvo s ručením omezeným. Ve Slezsku působí Jednota českých hospodářských společenstev ve vévodství Slezském v Opavě, zapsané společenstvo s ručením omezeným. Doporučovalo by se zajisté, aby za určitých podmínek vznikla v Brně organisace jediná, a aby také omezena byla hranicí zemskou.

Naproti tomu sluší s důrazem ohraditi se proti všem snahám, které z domnělých důvodů přílišné a nepotřebné centralisace, zejména v království Českém, vztahují se na rozloučení jednotné zemské organisace na několik organisací teritoriálních.

Že organisace slezská vzhledem na příliš malé teritorium, které okrouhle obsahuje jenom 140 obcí českých, nemůže udržeti karakter čisté raiffeisenské organisace, je samozřejmo a zdůvodňuje ledakterou odchylku z platných zásad raiffeisenských.

Aby zabráněno bylo omylu, sluší hned na počátku výslovně podotknouti, že Ústřední svaz českých hospodářských společenstev v markrabství Moravském vlastně žádnou raiffeisenskou jednotou není a že jej zde uvésti sluší jenom z důvodů níže vyznačených. To je vlastně banka s družstevní vlajkou. Banka, která sama přijímá vklady, ústav, který do poslední doby stál v obchodních

stycích s jednotlivci a těchto styků opětně dosíci se snaží, úvěrní ústav, jehož míra úroková se řídí peněžním trhem, a závod, který s ostatními velkobankami podle vlastní svojí zprávy úspěšně závodí. Tento ústav, který z prostředků státních i zemských v posledním roce (dle zprávy) nikoliv nepatrnou subvencí 27.000 K byl podporován, zabývá se čistými peněžními obchody, a dosáhl v roce 1906 slušného již obratu 71,939.912·13 K.

Mimo to provozuje ústav obchod se zbožím, a to pokud se týče odbytu hospodářských produktů i pokud se týče nákupu hospodářských potřeb.

Ale hospodářský ústav tento není také, jak často se soudívá dle stejnozvukého označení, ústavem snad rolnickým, a mezi jeho členstvem stojí 567 nejrozmanitějších družstev. Jenom zvláštní blahovůli sluší přičísti, že spolek vykonává zákonnou revisi.

Je to v zájmu celého českého družstevnictví, aby se tu poměry poněkud pozměnily. Mezi družstvy shora naznačenými jest 236 družstev úvěrních, a z nich snad jenom jediný spořitelní a záložní spolek dle systému Raiffeisenova. Jsou to úvěrní družstva nejrozmanitějších druhů, organisace nejrůznějších stavů. Organisace venkovské i městské jsou tu smíseny. Mimo tyto ústavy je tu řada hlavně úvěrních, výrobních a hospodářských společenstev nejrůznějších druhů a řada dělnických konsumů.

A přece nutno této jednoty dotknouti se ve stati přítomné, neboť v ní je zorganisováno také 99 mlékáren, 66 rolnických nákupních a prodejních družstev, a konečně 88 družstev pro chov dobytka. Jednota tato vykonává na této půdě s úspěchem starostenskou činnost poučovatelskou.

Za těchto celkových poměrů, i když činorodá působnost Svazu pochválena býti musí, nutno tvrditi, že družstva posléze jmenovaná do této organisace nepatří, a že by se doporučovalo v Brně učiniti shora naznačené opatření.

Jako úplně čistou organisaci spořitelních a záložních spolků dle systému Raiffeisenova sluší označiti Brněnskou Ústřední jednotu.

Pražská Ústřední jednota je největší organisací toho druhu v celé naší monarchii. Malý okres Slezský dopouští tamní organisaci místně nejintensivnější činnost.

Správa čistých jednot je velmi svědomitá a obstarává se starostou, představenstvem, výborem, dozorčí radou a valnou hromadou, jak to zákon z roku 1873 ustanovuje a připouští.

Jenom ve Slezsku se nerozeznává mezi představenstvem a výborem.

A jako raiffeisenky samy, tak i jednoty nejsou čistou organisací stavovskou, což je nejlépe viděti také v tom, že vedoucí osoby náležejí různým stavům.

Velikou zásluhou jednot jest, že se postaraly o řádný kmen výborného a odborně vzdělaného úřednictva, a je to zejména jednota Pražská, která v tomto směru vykonala značný kus práce a mohla personálem svým opatřiti i vynikající místa jinde.

Bylo by si vroucně toho přáti, aby všecky čtyři české jednoty udržovaly spolu pravidelný styk a shodly se zejména na jednotně upravených zprávách, čímž by se přehled o celkové organisaci české značně ulehčil.

Styk jednot s vlastním členstvem jest velmi intensivní, k čemuž přispívají také dobře redigované věstníky.

Úctyhodná činnost jednot má tím větší cenu, uvážíme-li, že jsou to organisace vlastně zcela nového původu. Pražská jednota existuje 11 let, jednoty moravské 10, pokud se týče 9 let, a slezská jednota vznikla konečně teprve v roce 1901.

Základem pro pozorování zde uváděná jsou zprávy jednot z roku 1906, pokud se týče jednoty Pražské z roku 1905.

Rychlým vývojem poměrů českých sluší vyložiti opoždění zprávy. Na základě těchto zpráv svědomitě může býti vysloveno, že české organisace jednotní se poctivě přičiňují, aby splnily svoje poslání. Ony starají se o vzájemnou podporu, vedoucí kontrolu, o všeobecné zužitkování zkušeností v jednotlivých ústavech nabytých, pečují o eventuelně potřebné společné opatření prostředků a řídí celkovou organisaci.

Starostenská a poučovatelská činnost našich ústředních jednot je sledována pochopením organisací primérních a síla organisace vyššího řádu má právě v této pozoruhodné činnosti svůj bezpečný a trvalý podklad.

Základ tohoto výborného styku mezi organisacemi vyššího řádu a jednotlivými družstvy, jehož existence je tak potěšitelným zjevem, dán jest obyčejně již intervencí při zakládání nových spolků a družstev.

Také to je zásluhou organisací jednotních, že organisace primární blíží se tak rychle u nás k svému cíli, třeba se při tom jednalo velmi opatrně a nic se přímo neurychlovalo.

Konečný vývoj českých spořitelních a záložních spolků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku bude representován asi 3000 ústavy a celkové dokončení této organisace lze přibližně očekávati do šesti let.

Všechny naše jednoty vykonávají nyní nesporně zákonnou revisi. Původní sporné názory v příčině konkurence revise zemské a jednotní byly příslušnými instancemi smířeny v tom směru, že obě tyto revise jsou zákonnými a povinnými.

Fakticky upravena jest nyní věc tak, že u spořitelních a záložních spolků vykonávají revisi jenom jednoty, kdežto při hospodářských a výrobních družstvech v království Českém vykonává se revise zemským výborem a jednotou společně.

Jednoty samotné podléhají zákonné revisi zemského výboru na straně jedné (ve Slezsku se zemský výbor práva tohoto vzdal) a všeobecného svazu říšského na straně druhé.

Výsledek těchto revisí podle oficielních zpráv byl posud velmi uspokojivým.

Při této příležitosti budiž podotčeno, že naše ústřední jednoty zavedly tak zvané jenerální revise spořitelních a záložních spolků, při nichž se kontrolují také vkladní knížky, a že právě tyto revise na českém venkově novým organisacím půdu velmi upevnily.

Mimo tuto vlastní svoji působnost obstarávají naše jednoty ještě některé velmi důležité vedlejší úkoly. Jednoty podporují odborný tisk, zavádějí starobní pojišťování do řad venkovského obyvatelstva, spolupůsobí s úspěchem při podpůrných akcích nouzových, starají se o konversi hypoték, poučují členstvo o komunálním a melioračním úvěru, dávají zálohy na bankovní úvěry obcím a družstvům melioračním a jiným. Na zkoušku podnikla jednota česká dokonce i záchranu jednotlivých prodlužených schopných, pilných a šetrných rolníků s velmi pěkným úspěchem.

Sprostředkování vojenských dodávek posud není náležitě vyzkoušeno, ale zdá se, že v budoucnosti bude jistě úspěšným.

Pokud se týče členstva našich jednot, sluší podotknouti, že spořitelní a záložní spolky tvoří daleko převážný kmen, k němuž se ostatní družstevnictví rolnické (na rozdíl od raiffeisenek čistě rolnické) přimyká jako k páteři.

Koncem roku 1906 bylo těchto ostatních družstev u české jednoty na příklad 222.

Podíly u našich jednot činí okrouhle 20 korun a povinnost upsati určitý počet těchto podílů řídí se podle počtu členů a kre-

ditové potřeby dotyčné organisace primární. Ručení je obmezené, ale značnější, a činí okrouhle 500 korun na podíl.

Členy jednot mohou býti pravidelně jenom dotyčné korporace. Fysické osoby jsou připuštěny jenom výjimkou z důvodů dole vyznačených.

Malé teritorium a zvláštní poměry slezské činí i po této stránce nutným ještě jiné opatření.

Mohutné organisace jednotní, jejichž agenda rok od roku vzrůstá, trpí posud nerozřešenou otázkou úhrady nákladů správních. Jedná se především o rozřešení otázky, ze kterého pramene opatřiti sluší tyto náklady, když theoretickým požadavkům v tomto směru přesně vyhověti nelze.

Je přece nesporno, že by to bylo věcí členských příspěvků a eventuelní podpory činitelů veřejných, ale praxi dal v tom směru již vzor z důvodů vhodnosti sám Raiffeisen.

Fakticky opatřují se náklady správní dnes výnosem společného nákupu za příspěvku veřejných činitelů, státu a zemí.

Proto také nemůže býti s podivem, že ústřední jednoty české, vyjma slezskou, která společný nákup svému ústřednímu skladišti předala, snaží se centralisovati celý společný nákup v rukou svých, že v tom směru řídí činnost raiffeisenek a že snadno naráží na zájmy jednotlivých nákupních družstev.

Ačkoli v tomto směru v zájmu celého družstevnictví je potřebí úpravy, není dle mého soudu naděje na konečné urovnání potud, pokud budou jednoty na tento pramen příjmu železnou nutností a snahou po sebezachování vázány.

Daleko ovšem jdou ti, kdož se domnívají, že při společném nákupu o zisku vůbec řeči býti nemá. Nehledě ani na to, že vzhledem na obchodní poměry ostatní zisku se vzdáti nelze, jest již potřeba reservních fondů důvodem pro přiměřený zisk.

Pokud se týče funkcí a činovníků jednotních, sluší v souhlasu se zásadami raiffeisenskými přísně trvati na úřadování nehonorovaném, čestném, ale při tom sluší hleděti také na poměry poněkud jiné, než jsou v raiffeisenkách. A když i vznešený příklad Raiffeisenův všem funkcionářům na mysli tanouti musí, což přece přehlédnouti nelze, že ve velikých jednotách je potřebí téměř trvalé přítomnosti starostů, jejichž poctivá, družstevní práce nesmí přece býti odměněna přímou škodou, které tito funkcionáři přirozeně ve svém vlastním povolání by utrpěli. V tomto směru je náhrada na místě.

Vedoucí činnost jednot a družstevní duch vyžadují však i při tom nevyhnutelně, aby s výjimkou shora naznačenou správa jejich jako celek zůstala trvale honorární, aby ani na místo náhrady hotových výloh neudělovaly se paušály, a konečně, aby ani zdání vzniknouti nemohlo, že družstevní jednoty na tomto poli napodobují jiné podniky, jimž v tomto směru mají representovati protinožce.

Potěšitelným jest, že styk jednot s jednotlivými členy vytvařuje se čím dále tím určitěji na přesných formách. To zejména má svoji cenu při značně postupujícím družstevním podnikání. České jednoty udržují ve spořitelních a záložních spolcích dle výsledků nálezů revisních velmi pěkný pořádek a zejména pečují o to, aby jednotlivé ústavy nevstupovaly do žádných styků s nečleny.

Úvěr poskytují jednoty raiffeisenkám v kontokorrentu, družstvům po vykonaném vyšetření a často také proti směnkám, podpisy členů představenstva opatřeným.

I když tento poslední způsob není zatím družstevně bezvadným, jeví se často v zájmu bezpečnosti nutným, nehledě ani na to, že jednoty často směnek těchto potřebovaly k reeskontu.

Mělyť jednoty velmi často toho potřebí opírati se o jednotlivé velkobanky. Na Moravě byla to Hypoteční banka, v Čechách a ve Slezsku Zemská banka království Českého, se kterými stály tyto organisace ve styku.

Také u Ústřední banky českých spořitelen a jiných velikých bank ukládaly jednoty občasné svoje přebytky a v případě potřeby hledaly tam úvěru.

V posledním směru i jiné ústřední jednoty v říši přicházely jednotám družstevně a ochotně na pomoc.

V příčině kontaktu s Hypoteční bankou království Českého bylo posud málo podniknuto. Celkem nutno s politováním konstatovati, že styk jednot s velikými bankami nebyl vždy nejpřívětivějším, poněvadž asi mnozí činitelé hledali konkurenci tam, kde jí nikdy býti nemá. Snad k tomuto nazírání přispělo i stanovisko moravského Svazu.

Pravé ústřední jednoty raiffeisenské ukazují již dalekojdoucí stabilisací úrokové míry, že nechtějí a nemohou konati bankovních obchodů, a že se jim jedná jenom o deponování a vyrovnání přebytků a sprostředkování úvěru.

S tohoto hlediska slušelo by také posuzovati otázku eventuelního zřízení zemských a říšských společenstevních bank.

Vlastní ústřední jednoty české jsou členy Všeobecného svazu ve Vídni, na jehož řízení se súčastní a který zde vykonává revisi.

Jak shora naznačeno, mohou jednoty přijímati za členy také osoby fysické. U Pražské jednoty je počet těchto členů obmezen na 25, a mohou to býti jenom osoby o družstevnictví zasloužilé. Dřívější obchodní styk s fysickými osobami, který na Moravě a ve Slezsku byl obvyklým, musil ovšem na základě zákona o povinné revisi přestati.

Za účinné podpory morální i hmotné se strany státu i země zkvétají jednoty české trvale, podávají dožádány aneb i sua sponte svoje dobrá zdání ve věcech družstevních a vykonávají svými zástupci v tomto směru blahodárný vliv v zemědělských radách.

Ke konci nutno obrátiti se ještě k otázce stabilisace míry úrokové, o níž již shora zmínka se stala a jíž jednoty naše věnují neobyčejnou pozornost.

Pokud se týče hypotekárního kreditu, je věc ovšem náležitě theoreticky i prakticky vyzkoušena a ve své působnosti zjištěna, ale přenesení její na krátkodobý osobní úvěr zdá se snad přece jenom opatřením, které jde příliš daleko. Faktum jest, že se českým ústředním jednotám a zejména Pražské skutečně podařilo způsobem obdiv vzbuzujícím vzdorovati peněžnímu trhu a výši míry úrokové trvale udržeti. Bylo to zejména v roce 1899 a jest přední zásluhou družstevního ducha a výborně disciplinovaných činovníků.

Při krátkodobém úvěru osobním zdá se mi však, že úsilí věnované na udržení stability míry úrokové neodpovídá úspěchu tim dosaženému, a to zejména nyní, kdy jednoty samy bez vlastních kapitálů provozovacích a bez pomoci společenstevní banky jenom disciplinou a ne na stejnoměrný prospěch nikoliv stejnoměrně věrného členstva v tomto směru jednají i na vlastní svoje nebezpečí.

Úplné uzavření organisace před vlivy peněžního trhu jest nemožným tak jak tak, a není ani hospodářsky odůvodněno, neboť organisace družstevního úvěru nesmí poskytovati žádných třeba i poloskrytých subvencí, poněvadž tam, kde subvence počíná, tam končí úvěr.

Zcela rozumně zachovaly se proto také naše jednoty v roce minulém, že úrokovou míru zvýšily, a tím sobě i připojeným spořitelním a záložním spolkům dostatek kapitálů před dravou konkurencí vlastně zachovaly. Veliké přebytky letošní, jakých posud

v jednotě Pražské nebylo, jsou ještě také spoluvýsledkem tohoto opatření. Po této stránce navrhoval také zajímavá opatření pan cís. rada A. Blažek.

V oboru míry úrokové konservativně působiti bude ovšem každá rozumná jednota a bude také vzhledem na svoje poměrně veliké teritorium v mnohých částech tepnám peněžního trhu vzdálených moci tak činiti s úspěchem.

Konečně budiž zde připomenut odůvodněný návrh pana cís. rady Blažka, aby ponenáhlé tvoření vlastních fondů závodních při jednotlivých jednotách bylo podporováno tím, že by bezúročné, v 10 letech splatné půjčky státní, které poskytují se družstevním podnikům, byly postoupeny jednotám buďto vůbec, anebo jako velmi nízko zúročitelná půjčka. (Srovnej podobný návrh při zřízení bonifikačního fondu zemědělského při zemském pojišťovacím fondu císaře Frant. Josefa I.)

A jestli v organisacích našich snad tu i tam v jednotlivostech názory se rozcházejí, v celku možno tvrditi právem, že za důvěry celého venkovského obyvatelstva k organisaci raiffeisenské naše jednoty vedoucí svoji funkci obstarávají způsobem uznáníhodným a s výsledkem výborným.

Za tak málo let tak mnoho zřídka kdy u nás bylo vykonáno.

ZPRÁVY.

Dr. Josef Hlávka. Dne 11. března 1908 zemřel po krátké nemoci v Praze vrchní stavební rada, Dr. phil. a techn. Josef Hlávka, president České Akademie a Národohospodářského ústavu při České Akademii. Zemřel dosáhnuv požehnaného věku — narodil se 15. února 1831 — a přece zemřel předčasně a neočekávaně, v plné svěžesti duševních sil a v plné práci. Prof. Bráf k žádosti komitétu, výpravou pohřbu Hlávkova pověřeného, věnoval památce jeho stať, jejíž otisk účastníkům pohřbu byl rozdáván. Stať tato povznáší se vysoce nad úroveň podobných publikací, a vystihujíc správně i šťastně význam i zvláštní ráz osobnosti Hlávkovy, má i velikou cenu hospodářskovýchovnou, i zasluhuje, abychom z ní uvedli alespoň toto:

»Tážete se, čím byl Josef Hlávka? — Týče-li se Vaše otázka jen toho, jaké měl postavení v naší společnosti, jaké tituly a řády, dočtete se snadno, že byl jedním z nečetných českých milionářů. Byl vlastníkem panství Lužany, mnoha domů ve Vídni i v Praze, a také jinak člověk bohatý. Měl velkokříž řádu císaře Františka Josefa a jiné řády. Byl členem panské sněmovny. Takových je však mnoho. Mají bohatství, řády, tituly, vyznamenání. Pro to jediné ještě nemají hlubšího významu v životě svého národa.